

NÓTÁJÁBAN ÉL

Cigányzenészek harca a két világháború között. Szerkesztette HAJNÁCZKY Tamás.
Gondolat, Budapest, 2019. 354 oldal, 3500 Ft

A tavalyi jubileumi, 90. ünnepi könyvhétre jelent meg Hajnáczy Tamás legújabb kötete, amely ezúttal a magyarországi cigányzenészek két világháború közötti helyzetét mutatja be korabeli források segítségével (a kötet címlapján a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete [MCOE] neve is szerepel).

A szerző már rögtön a kötet elején fontos megállapításokat tesz a Horthy-korszak cigánypolitikájára vonatkozóan, ami szerint nem beszélhetünk egységes, központi cigánypolitikáról a vizsgált időszakban. Ennek hiányában a „cigánykérdés” egyes területeit a különböző minisztériumok és a helyi hatóságok szabályozták saját hatáskörükben. Ebből következett az is, hogy a magyarországi cigányságnak csupán csekély részét kitevő kóborcigányok jelenlétét elsősorban rendészeti kérdésnek tekintették, míg a cigányság zömét alkotó cigánytelepi lakosság esetében a közegészségügyi szempont lett meghatározó. Az előbbi alakításában így a Belügyminisztérium, utóbbiában pedig a Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium játszott főszerepet. Ugyanakkor a cigánysággal szembeni ambivalens hozzáállást példázza a kötetben bemutatott cigányzenészek esete is, akiket általában megkülönböztettek a fentebb említett csoportoktól. Ennek egyik oka az volt, hogy a cigányzene a Trianon utáni irredenta ideológia részévé vált, sőt egyesek szerint a cigányzene volt a magyar zenei kultúra legfőbb hordozója is. Ezen felül a cigányzenészek követelései is megfeleltek a két világháború közötti korszak jellemzőinek, ami pozitívan hatott vissza a cigányzenészek érdekérvényesítési lehetőségeire.

Bevezető tanulmányában Hajnáczy először az MCOE létrehozásának körülményeit ismerteti. Ebből megtudhatjuk, hogy az egyesület 1923-ig nem tudott számottevő eredményt felmutatni, ekkor azonban sikerült megszerezniük a Belügyminisztérium támoga-

tását. Ennek következtében attól kezdve csak olyan cigányzenész működhetett Magyarországon, aki tagja volt a szervezetnek. Ezt követően jöttek létre az egyesület helyi szervezetei, amelyekből az 1920-as évek közepére már negyven működött országszerte, azonban közülük csak harminc fizette az előírtaknak megfelelő tagdíjat. Zenetörténeti szempontból is figyelemre méltóak a bevezető tanulmány azon fejezetei, valamint azok a közreadott források, amelyek a cigányzenészeknek a

külföldi zenekarok és a kontárzenészek, valamint a jazz terjedése ellen vívott harcát mutatják be. Ezen a területen szintén sikerrel érvényesítette érdekeit az MCOE, ugyanis ahogyan az a kötetből is kiderül, a cigányzenészek panasza ismételt meghallgatásra talált, amikor a külföldi jazz- és sramlizenekarok kiutasítását követelték: 1926-ban a Belügyminisztérium rendeletben szabályozta a hivatásos zenészek működését, amely lényegében a külföldi zenekarok kiutasítását is jelentette egyben.

Ugyanakkor az említett rendeletek nem oldották meg a cigányzenészek szociális problémáit. A helyzetüket rontotta az

egyre népszerűbb jazz-zene terjedése is, amely ellen az MCOE mellett a sajtó is rendre kikelt. Jellemző sor a *Nyírvidék* 1927. október másodikikai számának Írtsuk ki a jazzbandet! című írásából: „a nemzet nemcsak nyelvében él, hanem nótájában is”. 1927-ben az MCOE már a hazai jazz-zenekarok ellehetetlenítését szerette volna elérni a Belügyminisztériumnál, azonban törekvések ez alkalommal nem letek kedvező fogadtatásra. Az egyesület végül a budapesti színügyi bizottsághoz fordult, kérve, hogy tiltsák be az általuk fenntartott helyeken a jazz-zenekarokat. A cigányzenészek panasza itt megértő fülekre talált, amelynek eredményeként a főváros intézményeinél betiltották a „fekete zenét”.

Hajnáczy kitér arra is, hogy az 1920-as évek végére a jazz-zene elleni küzdelem részeként a cigányzenészek

zenei képzésének fontosságára is egyre nagyobb hangsúlyt fektettek. Mivel az MCOE ezen irányú próbálkozásai a Zeneakadémiánál eredménytelenek maradtak, 1929-ben létrehozták saját önálló zeneiskolájukat, a Bihari-zeneiskolát.

Az MCOE egyik nagy sikere az 1930-ban megrendezett magyar nóta ünnepe volt, ez azonban felszínre hozta az egyesületben lappangó személyi ellentéteket is. Az 1930-as évek első felére az MCOE jelentősen veszített érdekérvényesítő képességéből. A belső feszültségek és a behajthatatlan tagdíjak következtében az egyesület hanyatlásnak indult, amelynek következményeként 1933-ban feloszlatták.

A szerző részletesen bemutatja a cigányzenészek és a Magyar Rádió között 1934-ben kirobbant konfliktust is. Ennek hátterében az állt, hogy a Magyar Rádió megbízta dr. Spur Endrét mint a cigányzene szakértőjét, hogy foglalja rendszerbe a rádióban szereplő cigányzenészek műsorát. Ez a cigányprímások egy részének élénk tiltakozását váltotta ki és jelentősen megosztotta a cigányzenészek táborát. A sztrájkoló Bura Károly, a frissen megalapított Budapesti Cigányzenészek Egyesületének vezetője mögött sorakoztak fel, míg a rádióval továbbra is együttműködők Magyar Imrét, az MCOE utolsó elnökét támogatták. A konfliktust végül a budapesti főkapitány-helyettes és egy miniszteri titkár közbenjárására sikerült kompromisszumos megoldással rendezni.

1935-ben hozták létre a Magyar Cigányzenészek Országos Szövetségét (MCOSZ), amely sikeresen bonnyolította le a magyarországi cigányság letelepedésének ötszázadik évfordulójának jubileumi ünnepe-

sorozatát. A szövetség működésével kapcsolatban Hajnáczy bemutatja, hogy bár az MCOSZ-nek a '30-as évek második felében sikerült több olyan eredményt is elérnie, amely javította a cigányzenészek helyzetét, azonban egy átfogó rendelet kiadását nem tudta elérni a Belügyminisztériumnál. Ennek következtében a cigányzenészek szociális helyzete továbbra is rendezetlen maradt. Ez ismét felszínre hozta a cigányzenészek között feszülő ellentéteket, de ez alkalommal a törésvonalak már a prímások és a zenekarok tagjai, azaz az úgynevezett „kiscigányok” között húzódtak. A helyzet odáig fajult, hogy 1938-ban végül hatósági biztost kellett kirendelni a szövetség élére.

A bevezető tanulmányt mintegy 271 oldalnyi forrásközlés követi. A közreadott anyag hat témakörre bontva, összesen 81 korabeli újságcikket, rendeletet és jegyzőkönyvet foglal magában. Az első csoport forrásait a különböző sajtóorgánokban megjelent cikkek jelentik. A második rész az MCOE és az MCOSZ alapszabályait, valamint a cigányzenészekre vonatkozó rendeleteket, a harmadik rész pedig az MCOE közgyűlési jegyzőkönyveit tartalmazza. A szerkesztő önálló fejezetben gyűjtötte össze a Bihari-zeneiskolára vonatkozó forrásokat, továbbá külön-külön egységbe rendezte az 1930-ban megtartott nótáünnepre és az ötszáz éves jubileumi ünnepeksorozatára vonatkozó cikkeket. A 354 oldalas kötet végét rövidítésjegyzék és névmutató zárja. Hajnáczy könyve – érdekes zenetörténeti vonatkozásai mellett – **nemcsak a cigányzenészek két világháború közötti helyzetébe enged betekintést, hanem a Horthy-korszak cigánypolitikájáról is árnyaltabb képet fest.**

MIKLÓS TAMÁS

www.vasarnap.hu

 vasárnap.hu

Polkorrektség helyett
100% kereszténység
– ÚJSÁG, AMIT OLVASNI KELL!